

NEUVOSTOLIITON UUSI PERUSTUSLAKI

Göran von Bonsdorff*

Neuvostoliiton korkein neuvosto hyväksyi 7.10.1977 valtakunnan uuden perustuslain, jota yleisesti pidetään lähtökohtana uudelle vaiheelle maan yhteiskunnallisessa kehityksessä. Tapauksen taustasta mainittakoon, että toukokuussa samana vuonna oli julkaistu luonnos uudeksi perustuslaiksi, jonka asiaa valmistellut perustuslakivaliokunta oli esittänyt ja korkeimman neuvoston puhemiehistö oli hyväksynyt kansan käsiteltäväksi. Perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana oli toiminut kommunistisen puolueen pääsihteeri *Leonid Brešnev*, joka puolueen keskuskomitean täysistunnossa 24. päivänä toukokuuta selvitti niitä taustatekijöitä, jotka liittyivät luonnoksen esittämiseen.¹

Brešnev mainitsi muun muassa, että Neuvostoliiton talous ja väestön »sosiaalinen olemus» kuten myös valtakunnan kansainvälinen asema ovat voimakkaasti muuttuneet edellisen, v. 1936 perustuslain hyväksymisen jälkeen. Sen vuoksi puolueen keskuskomitea piti uuden perustuslain laatimista välttämättömänä ja korosti toimintaselostuksessaan 25. edustajakokoukselle, että uuden perustuslain luonnoksessa täytyy »antaa kuva sosialismin suurista voitoista, panna merkille paitsi sosialistisen järjestelmän yleiset periaatteet, jotka ilmentävät valtiomme luokkaolemusta, myös kehittyneen sosialistisen yhteiskunnan ja sen poliittisen organisaation peruspiirteet». Todettiin niin ikään, että on näytettävä kansantalouden johtamisen periaatteet sekä valtion osuus yhteiskunnan henkisessä elämässä ja sosialistisen demokratian kehityksessä.

Puheessaan Brešnev edelleen sanoi, että eräinä vuosina voimassa olevan perustuslain hyväksymisen jälkeen on suoritettu laittomia pakkotoimia sekä rikottu sosialistisen demokratian periaatteita ja puolue- ja valtioelämän leniniläisiä normeja. Näin oli tehty perustuslaillisten sääntöjen vastaisesti, mutta puolue on päättäväisesti tuominut nämä toimet, jotka eivät saa koskaan toistua. Tähän lausuntoon sisältyy ilmeisesti eräiden lähinnä Stalinin politiikkaan liittyvien ilmiöiden tuomitseminen.

Perustuslakiluonnoksen julkaisemisen jälkeen alkoi sen ns. »yleiskansal-

---

* professori, Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos, os. Korkeavuorenkatu 41, H:ki 13 puh. 627 207.

linen käsittely», jonka aikana arvion mukaan n. 140 miljoonaa ihmistä osallistui keskusteluun luonnoksen muuttamisesta ja parantamisesta.² Luonnosta käsiteltiin myös avoimissa puoluekokouksissa sekä eritasoisissa neuvostoissa. Keskustelun aikana esitettiin yhteensä n. 400,000 muutosehdotusta. Lopputuloksena oli, että korkein neuvosto päätti suorittaa muutoksia 118:aan yhteensä 173:sta artiklasta sekä lisäksi lakiin vielä yhden artiklan. Yleiskansallisen käsittelyn merkitys oli siis melkoinen.

Sosialistisen perustuslain erityispiirteet

Arvostellessamme ajankohtaisen uudistuksen luonnetta on otettava huomioon, että Neuvostoliiton kuten myös muiden sosialistimaiden perustuslait erinäisissä suhteissa eroavat länsimaisten demokratioiden perustuslaeista. Niinpä jo Lenin ja silloinen bolševikkipuolue pitivät lähtökohtana sitä, että perustuslaki ei ole ainoastaan oikeudellinen, vaan myös poliittinen asiakirja, jossa vahvistetaan vallankumouksen saavutukset ja julistetaan sosialistisen rakennustyön perustehtävät ja päämäärät. Perustuslaki sisältää poliittisia suuntaviivoja, jotka Länsi-Euroopassa ensi sijassa kuuluisivat hallitusten tai eri poliittisten puolueiden ohjelmiin. Tämä pitää paikkansa sekä sisä- että ulkopoliittikan alalla.

Toiseksi on todettava, ettei Neuvostoliitossa tunnusteta mitään periaatteellista yhteiskunnallista vallanjakoa. Tästä kysymyksestä käytiin keskustelua v. 1936 perustuslain hyväksymisen yhteydessä. Tällöin tultiin siihen tulokseen, ettei Neuvostoliitossa tule olla yksilöllistä presidenttiä, jonka koko kansa valitsisi korkeimman neuvoston rinnalle ja joka voisi asettua sen vastapainoksi.³ Seurauksena oli, että presidentti Neuvostoliitossa, joka on kollegiaalinen elin, korkeimman neuvoston puhemiehistö, ei edusta toimeenpanovaltaa suuremmassa määrin kuin lainsäädäntövaltaakaan. Tuomiovaltaa ei myöskään pidetä itsenäisenä vallan käytön muotona.

Kolmantena erityispiirteenä mainittakoon Neuvostoliiton kommunistisen puolueen asema yhteiskunnassa. Vallitsevan käsityksen mukaan puolue koostuu työtätekevien parhaista edustajista ja muodostaa neuvostoyhteiskunnan koko poliittisen järjestelmän, kaikkien valtiollisten ja yhteiskunnallisten järjestöjen ytimen. Puolueessa on nykyään yli 16 miljoonaa jäsentä ja perusjärjestöjä on yli 394,000.⁴ Puolueen tehtäviin kuuluu sekä yhteiskuntateoreettisten ongelmien tutkiminen että kommunistisen rakennustyön johtaminen maassa. Se antaa suuren merkityksen yhteiskunnallisen kurin lujittamiselle ja sille, että kansalaiset täyttävät velvollisuutensa yhteiskunnan suhteen.

On myös korostettu, että tämä kommunistisen puolueen valvontatehtävä erityisesti koskee neuvostojen roolia yhteiskunnassa. Nykyään toimii kaikenasteisissa neuvostoissa yli 2,2 miljoonaa edustajaa, jonka lisäksi on laskettu,

että neuvostojen ympärille on yhdistynyt noin 30 miljoonaa aktivistia, jotka kuuluvat erilaisiin omatoimisiin kansalaisjärjestöihin.⁵

Neljänneksi on pantava merkille, että Neuvostoliiton perustuslaissa luetellaan myös kansalaisten taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet kuten oikeus työhön, lepoon, aineellisesti turvattuun toimeentuloon vanhuuden päivinä ja sivistykseen. Näitä oikeuksia ei perinteellisesti mainita länsimaisen demokratian aatteisiin perustuvissa perustuslaeissa, koska katsotaan, että tällaisten asioiden ratkaiseminen ensi sijassa riippuu kansalaisten omasta toiminnasta ja aloitekyvystä. Kuitenkin on suhtautuminen näihin ongelmiin alkanut muuttua myös länsimaisissa demokratioissa, osittain siitä johtuen, että taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia myös mainitaan v. 1948 ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa. Neuvostoliitto on siis tässä suhteessa toiminut edelläkävijänä, joka ainakin jossakin määrin on vaikuttanut myös toisenlaista yhteiskuntajärjestelmää edustavien maiden oloihin.

Neuvostoliiton aikaisemmat perustuslait

Voidaan pitää melko luonnollisena, että Neuvostoliitto, missä vuoden 1917 vallankumous merkitsi valtavan yhteiskunnallisen muutosprosessin alkua, ei välittömästi voinut saada sellaista perustuslakia, joka olisi voinut olla voimassa suhteellisen pitkän ajanjakson. Myös Ranskassahan suuren vallankumouksen jälkeen kokeiltiin useita uusia valtiosääntöjä. Ranskaan verrattuna kehitys Neuvostoliitossa on kuitenkin ollut tasaisempaa, koska vanhan järjestelmän kannattajien vaikutusvalta väheni nopeasti sisällissodan päättymisen jälkeen. Mukautumisprosessissa uuteen järjestelmään ei sen vuoksi ole ollut havaittavissa samanlaisia vastaiskuja kuin Ranskassa.

Neuvostoliitossa v. 1977 voimaan tullut perustuslaki on järjestyksessä neljäs vallankumouksen jälkeen. Ensimmäinen, vuoden 1918 perustuslaki, vahvisti vallankumouksen ja proletariaatin diktatuurin kommunistisen puolueen johdolla. Siinä sanottiin mm., että Venäjän tasavalta on Venäjän työtätekevien vapaa sosialistinen yhteiskunta, missä kaikki valta kuuluu maan koko työväestölle, joka on yhdistynyt kaupunki- ja kyläneuvostoihin.⁶ Perustuslaki toimi mallina myös muissa Euroopan maissa tähän aikaan syntyneille neuvostotasavalloille.

Seuraava perustuslaki hyväksyttiin vuonna 1924. Se vahvisti neuvostotasavaltojen yhdistymisen yhdeksi liittovaltioksi. Perustuslain päätehtävänä oli monikansallisen neuvostovaltion rakentaminen.⁷ Yhteiskunnan rakentamista ja kansalaisten oikeudellista asemaa koskeville kysymyksille siinä omistettiin sen sijaan vähemmän huomiota, sillä näistä asioista säädettiin liittotasavaltojen perustuslaissa. Eräät tsaarinajan yhteiskunnassa johtavat ryhmät jäivät edelleen ilman poliittisia oikeuksia ja neuvostoissa työläisten vaikutusvalta oli huomattavasti suurempi kuin talonpoikien.

Yksitoista vuotta myöhemmin tätä perustuslakia kuitenkin jo pidettiin vanhentuneena. V. 1935 Neuvostoliiton seitsemäs neuvostojen edustajakokous teki päätöksen, jonka mukaan vaalijärjestelmä oli edelleen demokratisoitava muuttamalla »ei täysin yhtäläiset vaalit yhtäläisiksi, moniasteiset välittömiksi ja avoimet salaisiksi». Samalla oli perustuslain yhteiskunnallis-taloudellinen perusta luotava täsmällisemmäksi saattamalla perustuslaki Neuvostoliiton silloisia luokkavoimasuhteita vastaavaksi. Tuloksena tästä päätöksestä oli v. 1936 perustuslaki, jonka mukaan entiset poliittisten oikeuksien rajoitukset lakkautettiin ja työläisten ja talonpoikien edustusnormeissa vallinnut epätasa-arvo poistettiin.⁸

Neuvostoliiton poliittinen järjestelmä uuden perustuslain mukaan

Neuvostoliiton v. 1977 perustuslain erityispiirteet käyvät ehkä parhaiten ilmi vertaamalla sitä pääpiirteittäin v. 1936 perustuslakiin. Tällöin voidaan panna merkille, että perustava käsitys maan poliittisesta järjestelmästä jossakin määrin on muuttunut. V. 1936 perustuslain mukaan Neuvostoliitto oli työläisten ja talonpoikien sosialistinen valtio, nyt sen sijaan koko kansan sosialistinen valtio, joka ilmentää työläisten, talonpoikien ja sivistyneistön, maan kaikkien kansakuntien ja kansallisten ryhmien työtätekevien tahtoa ja etuja.⁹ V. 1936 valtiollisen perustan muodostivat työtätekevien edustajien neuvostot, nyt kansa toteuttaa valtiollista valtaa kansanedustajien neuvostojen kautta, jotka ovat SNTL:n poliittinen perusta. Nyt korostetaan siis suuremmissa määrin kuin aikaisemmin koko kansan, kaikkien kansalaisten merkitystä.

Lukuisia uusia ajatuksia edelliseen perustuslakiin verrattuna on sisällytetty uuteen perustuslakiin, kuten maininta siitä, että neuvostovaltion organisaatio ja toiminta perustuvat demokraattisen sentralismin periaatteeseen. Mielenkiintoinen on myös viides pykälä, jonka mukaan tärkeimmät (luonnoksessa »kaikkein tärkeimmät») valtiollisen elämän kysymykset alistetaan koko kansan käsiteltäviksi tai asetetaan kansanäänestykseen (referendumiin). Tätä voidaan pitää merkityksellisenä mm. sen vuoksi, että myös eräissä länsimaissa demokratioissa viimeksi kuluneiden vuosikymmenien aikana on kiinnitetty entistä enemmän huomiota kansanäänestykseen poliittisen vallankäytön menetelmänä.

Kommunistisen puolueen merkitystä yhteiskunnan johtavana ja suuntaavana voimana korostetaan, mutta sen lisäksi mainitaan ammattiliitot ja muut kansalaisjärjestöt, jotka osallistuvat yhteiskunnallisten asioiden hoitamiseen. Tätä on pidetty osoituksena näiden järjestöjen kasvavasta merkityksestä neuvostoyhteiskunnassa. Etusija on annettu ammattijärjestöille, joihin nykyään kuuluu yli 113 miljoonaa jäsentä.¹⁰ Varsinaisten järjestöjen lisäksi poliittista järjestelmää koskevaan lukuun liitettiin yleiskansallisen käsittelyn tuloksena kahdeksas pykälä, jonka mukaan myös työntekijäkunnat osallistuvat valtiol-

listen ja yhteiskunnallisten asioiden käsittelyyn ja ratkaisemiseen. On ilmeistä, että perustuslain avulla pyritään lisäämään kansalaisten osallistumista yhteiskuntaelämän muotoutumiseen ns. lähidemokratian kehittämisen perusteella.

Taloudellinen ja sosiaalinen järjestelmä

Myös Neuvostoliiton talousjärjestelmän suhteen on tehty eräitä lisäyksiä. Sen perustan muodostaa kuten ennenkin tuotantovälineiden sosialistinen omistus, mutta valtion ja kollektiivitalouksien ym. osuustoiminnallisten laitosten omaisuuden lisäksi mainitaan nyt erikseen ammattiliittojen ja muiden kansalaisjärjestöjen omaisuus. Valtion omaisuus on kuitenkin sosialistisen omistuksen perusmuoto.

Pyrkimys ympäristösuojeluun on taas vaikuttanut 18. pykälään, jossa sanotaan, että nykyisen ja tulevien sukupolvien etujen mukaisesti Neuvostoliitossa suoritetaan tarvittavia toimenpiteitä maan ja sen uumenien, vesivarojen, kasvi- ja eläinmaailman suojelemiseksi, ilman ja vesistöjen puhtauden säilyttämiseksi sekä luonnonrikkauksien uusiintumisen turvaamiseksi. On todennäköisesti ensimmäinen kerta, kun tähän koko ihmiskunnalle niin tärkeään ongelmaan viitataan jonkin maan perustuslaissa.

Sosiaalisen kehityksen suhteen on pyrkimys yhtenäistämiseen seurauksena teknologian viimeaikaisesta edistyksestä ilmeinen. Niinpä päämääränä on kaupungin ja maaseudun sekä henkisen ja ruumiillisen työn välisten olenneiden eroavuuksien poistaminen. Valtion tehtävänä on huolehtia raskaan ruumiillisen työn vähentämisestä ja aikaa myöten sen täydellisestä syrjäyttämisestä tuotannon täyskoneistuksen ja automaation pohjalla. Samalla maataloustyö on muutettava teollisuustyön erääksi muodoksi. Tässä on siis kysymys ohjelmakohdista, mutta ilmeistä on, että niiden toteutusprosessi lainsäätäjien käsityksen mukaan jo on alkanut.

Ulkopolitiikka

Kansainvälisen kanssakäymisen kasvua huomioon ottaen erittäin tärkeä on uusi, ulkopoliittikkaa koskeva neljäs luku. Sen mukaan valtio noudattaa leniniläistä rauhanpolitiikkaa ja esiintyy laajan kansainvälisen yhteistyön puolesta. Neuvostoliiton ulkopoliittikka on suunnattu suotuisten kansainvälisten edellytysten turvaamiseen kommunismin rakentamiselle omassa maassa, sosialismin asemien lujittamiseen maailmassa, kansojen kansallisen vapautuksen ja sosiaalisen edistyksen puolesta käymän taistelun tukemiseen, yleisen ja täydellisen aseistariisunnan aikaansaamiseen ja yhteiskuntajärjestelmältään erilaisen valtioiden rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteen johdonmukaiseen noudattamiseen.

Maailmansosialismi ja kansallinen vapautus ovat siis tärkeitä johtotähtiä Neuvostoliiton ulkopoliitikassa, mikä ei tietenkään ole mikään yllätys. Mutta varsinkin erilaista järjestelmää edustavan maan kannalta on ensiarvoisen tärkeätä panna merkille, että rauhanomaisen rinnakkainolon merkitystä vakiutuisena ohjenuorana maan ulkopoliitikalle näin voimakkaasti alleviivataan. Yhteistyö ei siis rajoitu tiettyihin valtioihin, vaan koskee koko maailmanyhteisöä, mikä seikka voi myötävaikuttaa kansainvälisen kokonaisjärjestelmän muuttumiseen. Tähän viittaa myös maininta aseistariisunnasta, mikä lisättiin yleiskansallisen käsittelyn aikana. On edelleen syytä todeta, että Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin päätössiakirja on vaikuttanut Neuvostoliiton perustuslain ulkopoliittisten periaatteiden muotoutumiseen.

Kansalaisten perusoikeudet ja velvollisuudet

Uudessa perustuslaissa kansalaisten perusoikeudet ja siihen liittyvät velvollisuudet on sijoitettu aikaisemmin kuin v. 1936, millä ilmeisesti halutaan alleviivata niiden merkitystä. Oikeuksia on myös laajennettu ja täsmennetty. Niinpä oikeus työhön sisältää nyt oikeuden ammatin, toimen ja työn valintaan kutsumustaan, kykyjään, ammattikoulutustaan ja sivistystasoaan vastaavasti ja yhteiskunnan tarpeiden mukaisesti. Sosiaalisiin oikeuksiin on lisätty oikeus asuntoon. Perhe on valtion suojeluksessa.

Sivistyksellisten oikeuksien yhteydessä mainitaan nyt myös oikeus kulttuurisaavutusten käyttöön, johon liittyy mm. ulkomaisen kulttuurivaihdon laajentaminen. Kansalaisille turvataan tieteellisen, teknisen ja taiteellisen luovan työn vapaus.

Oikeuksien yhteydessä kiinnitetään myös huomiota demokratian edistämiseen. Kansalaisilla on oikeus esittää valtioelimiin ja kansalaisjärjestöihin ehdotuksia niiden toiminnan parantamisesta ja arvostella työssä ilmeneviä epäkohtia. Vainoaminen arvostelun vuoksi on kiellettyä.

Kansalaisten velvollisuuksia on myös laajennettu. Jokaisen työkykyisen kansalaisen velvollisuutena ja kunnia-asiana on työskennellä tunnollisesti valitsemallaan yhteiskunnallisesti hyödyllisen toiminnan alalla ja noudattaa työkuria. Kansalaiset ovat niinkään velvolliset suojelemaan luontoa ja varjelemaan sen rikkauksia. Uudeksi pykäläksi on perustuslain luonnokseen verrattuna erotettu kansalaisten velvollisuus huolehtia historiallisten muistomerkkien ja muiden kulttuuriarvojen säilyttämisestä. Edelleen kansalaisen kansainvälisenä velvollisuutena on edistää ystävyyttä ja yhteistyötä muiden maiden kansojen kanssa sekä yleisen rauhan ylläpitämistä ja lujittamista.

Aivan ensiarvoisen tärkeä on määräys siitä, ettei kansalaisten oikeuksien käyttö saa vahingoittaa yhteiskunnan ja valtion etuja. Tämän yleisen periaatteen tulkinnastahan riippuu kokonaan kansalaisoikeuksien todellinen merkitys valtioelämässä.

Valtion johtoelimiä koskevia muutoksia

Siihen liittyen, että Neuvostoliittoa uudessa perustuslaissa pidetään koko kansan valtiona on neuvostojen nimet muutettu kansanedustajien neuvostoiksi, joten ei enää käytetä nimitystä »työtätekevien edustajain neuvosto». Myös vaalijärjestelmään tehtiin muutoksia. V. 1936 perustuslain mukaan vaalikelpoisuusikäraja korkeimpaan neuvostoon oli 23 vuotta ja liittotasavaltojen neuvostoon 21 vuotta. Perustuslain luonnoksessa oli ehdotettu vaalikelpoisuuden myöntämistä kaikille 18 vuotta täyttäneille, millä pyrittiin korostamaan nuorison yhteiskunnallista merkitystä. Yleiskansallisen käsittelyn tuloksena päätettiin kuitenkin, että korkeimman neuvoston edustajaksi voi tulla valituksi 21 ja muiden neuvostojen edustajaksi 18 vuotta täyttänyt kansalainen.

Perustuslaissa on edelleen täsmennetty keskus- ja paikallisten valtioiden ja ministeriöiden valtuudet. Erotukseksi edellisestä perustuslaista ei kuitenkaan ole lueteltu yleisliittolaisia ja liittotasavaltojen ministeriöitä ja hallintoelimiä. Tämä johtuu siitä, että niiden kokoonpano on muuttunut aika ajoin, joten on katsottu tarkoituksenmukaiseksi määrätä näistä asioista tavallisella lailla.

Lopuksi on korkeimman neuvoston puhemiesistöön puheenjohtajan ja viidentoista varapuheenjohtajan lisäksi valittava erikseen ensimmäinen varapuheenjohtaja eräänlaisena puheenjohtajan sijaisena. On esitetty käsitys, että tämä uusi valtiollinen johtohenkilö ensi sijassa tulisi osallistumaan yhä kasvavien edustustehtävien hoitoon.

Uuden perustuslain merkitys

Tässä esityksessä on kiinnitetty huomiota vain tärkeimpiin uuden perustuslain sisältämiin muutoksiin, koska selventävien analyysien puutteessa ei vielä voi saada mitään yleiskuvaa kaikista lain muotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Ilmeistä on kuitenkin joka tapauksessa, että perustuslain merkitys Neuvostoliiton kansalaisille tulee olemaan hyvin suuri. Se on hyväksytty tilanteessa, missä Neuvostoliiton maailmanpoliittinen asema on vakiintunut ja maan kansainvälinen merkitys on suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Samanaikaisesti maailmassa on esiintynyt useita uusia vaikeita ongelmia, joiden ratkaiseminen hyvin suurella määrällä riippuu johtavien suurvaltojen asennoitumisesta ja politiikasta.

Perustuslaissa on pyritty ottamaan huomioon yhteiskunnan yleisen kehitysprosessin aiheuttamat vaatimukset. Samalla on käytetty hyväksi muiden sosialistimaiden, erityisesti Bulgarian, SDT:n ja Kuuban perustuslaillisen kehityksen antamia kokemuksia. Voidaan siis sanoa, että nämä valtiot ovat

toimineet eräänlaisena sosialistisen valtioryhmän kokeilukenttänä, jota järjestelmän uranuurtaja Neuvostoliittokin on pitänyt hyödyllisenä maan olojen kehittämisen kannalta.

Itse asiassa perustuslakiin sisältyy useita periaatteita ja määräyksiä, jotka viittaavat tulevaisuuteen. Niistä on syytä keskustella myös muissa maissa kuten esimerkiksi Suomessa valtiosäännön tarkistuksen yhteydessä. Tämä koskee mm. kansalaisoikeuksien muotoutumista ja yleisten yhteiskunnallisten päämäärien sisällyttämistä lakiin. On ilmeistä, että yhteiskunnallisten pääjärjestelmien välinen ero vähenee seurauksena nykyaikaisesta teknologiasta, vaikka toisaalta varsinainen järjestelmien konvergenssi eli yhteensulautuminen näyttää epätodennäköiseltä.

Toisaalta on syytä pitää mielessä, että perustuslakiin sisältyvät määräykset usein ovat varsin yleisluonteisia, mikä osittain johtuu kaikkien maiden perustuslakien luonteesta. Hyvin paljon riippuu siitä, miten lakia sovelletaan käytännön valtioelämässä. Se seikka, että laki on uusi, velvoittaa kuitenkin jo sinänsä poliittisia johtoelimiä noudattamaan sitä tarkemmin kuin sellaisissa tapauksissa, missä laki on ollut voimassa hyvin kauan ja osa sen määräyksistä on voinut aikoja sitten muuttua kuolleiksi kirjaimiksi. Joka tapauksessa on koko kansainvälisen yhteisön kannalta tärkeitä seurata uuden perustuslain vaikutusta Neuvostoliiton yhteiskuntaelämään seuraavien vuosien aikana ja ainakin siihen saakka, kunnes ryhdytään valmistelemaan lain tarkistamista, mahdollisesti ensi vuosisadan alussa.

LÄHDEVIITTEET

1 Brešnevin puhe on julkaistu suomeksi aikakauslehdessä »*Sosialismin teoria ja käytäntö*», n:o 26/1977, s. 1—13.

2 *Nyheter från Sovjetunionen*, n:ot 20—21 ja 23—24/1977.

3 *Sosialististen Neuvostotasavaltojen liiton perustuslaki*, Helsinki 1945, s. 44.

4 P. Rodionov: NKP — Neuvostoyhteiskunnan poliittisen järjestelmän ydin, *Sosialismin teoria ja käytäntö* n:o 33—34/1977, s. 6.

5 Ma., s. 4.

6 A. Mishin: Porvarilliset ja sosialistiset perustuslait, *Sosialismin teoria ja käytäntö* n:o 31—32/1977, s. 5.

7 Ma., s. 6.

8 Ma., s. 6—7.

9 Uuden perustuslain luonnos on julkaistu aikakauslehdessä *Sosialismin teoria ja käytäntö*, n:o 25/1977 ja lain lopullinen sanamuoto samassa aikakauslehdessä, n:o 42/1977.

10 Rodionov, ma., s. 4.